

न्यायिक समितिको बार्षिक प्रतिबेदन

२०७९ श्रावण १ गते देखी २०८० असार सम्म¹
पाटन नगरपालिका
पाटन, बैतडी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

पाटन नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाले बोधवाला
पाटन, वेत्ता
उद्धरणीय प्रदेश

बिषय सूचि

सारसंक्षेप १

परिच्छेद-१ प्रारम्भ तथा परिचय

३

१.१ पृष्ठभूमि

३

१.२ पाटन नगरपालिकाको परिचय

परिच्छेद २ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र न्यायिक अधिकार

२.१ प्रतिबेदनको उद्देश्य

२.२ प्रतिबेदन तयारी विधि

२.३ नेपालमा स्थानिय शासनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र न्यायिक अधिकार

२.३.१ स्थानिय शासनको विकासक्रम र न्यायिक अधिकार

२.३.२ संवैधानिक विकासक्रम र न्यायिक अधिकार

२.३.३ कानूनी विकासक्रम र न्यायिक अधिकार

२.४ स्थानिय तहको वर्तमान स्वरूप र न्यायिक अधिकार

२.५ न्यायिक समितिको अधिकार क्षेत्र

२.६ क्षेत्राधिकार तथा क्षेत्राधिकार प्रयोग र न्याय कार्य सम्पादन प्रकृया

२.६.१ क्षेत्राधिकार

२.६.२ न्याय सम्पादन प्रकृया

३.१ न्यायिक समिति सम्बन्धी व्यवस्था

३.२ सम्पादित क्रियाकलापहरु

३.३ न्यायिक समितिको बैठक व्यवस्थापन तथा कार्य सम्पादन

३.४ नगरपालिका बाट स्वीकृत कानूनहरुको विवरण

३.५ अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

३.६ मुख्य उपलब्धी

३.७ स्थानिय तहमा न्यायिक समितिका अवसर

३.८ स्थानिय तहमा न्यायिक समितिका चुनौती

३.९ सूझाव

३.१० न्यायिक समिति र न्याय सम्पादन सम्बन्धी अपेक्षा

१०५

सार संक्षेप (Executive Summary)

नेपालको संविधानको धारा २१७ ले स्थानिय तहमा विवाद निरूपण गर्न न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ। स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ८ दफा ४६ देखी ५३ सम्म स्थानिय तहमा न्यायिक समितिको क्षेत्राधिकार तोकिएको छ र न्याय सम्पादन प्रक्रिया सम्बन्धी व्यवस्था स्थानिय न्यायिक प्रयोजनका लागि संवैधानिक इतिहासमा पहिलो पटक भएको हो। संविधानमा उल्लेखित व्यवस्थालाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने दायित्व स्थानिय तहमा रहेको छ। देश भरीका ७५३ वटा स्थानियतहका न्यायिक समितिहरूबाट न्याय सम्पादन गर्ने प्रणालीबाट जनताको न्यायमा पहुँच सरल र सहज बनाउन मदत पुग्ने विश्वास लिईएको छ। साथै विवाद सामाधानका वैकल्पिक उपायहरु अवलम्बन गर्दा न्यायिक प्रक्रिया जित जितको अवस्था सुनिश्चित हुने र न्याय प्रतिको सन्तुष्टि तथा विश्वास बढ़नुका साथै विवाद निरूपणलाई कम खर्चिलो, कम भन्नटिलो तथा मेलमेलापमुलक प्रक्रियाबाट सामाधान गर्न गराउन योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ।

स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद-८ को दफा ४६ देखी दफा ५३ सम्म स्थानिय तहहरूलाई न्यायिक समितिको क्षेत्राधिकार तोकिएको र न्याय सम्पादन प्रक्रियालाई थप व्यवस्थित गर्न पाटन नगरपालिकाले न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्ध) ऐन २०७८ जारी गरि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। निर्दिष्ट कानूनको अधिनमा रहि न्याय सम्पादन कार्यलाई पारदर्शी बनाउन, स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५३(१) बमोजिम पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति, समितिको सचिवालय तथा कानून ईकाईबाट सम्पादन गरिएका कार्यहरुको वार्षिक विवरण समिति, समितिको सचिवालय तथा कानून ईकाईबाट सम्पादन गरिएका कार्यहरुको वार्षिक विवरण नगर प्रमुख मार्फत नगर सभामा पेश गर्ने, न्यायिक समिति बाट सम्पादन भएका कार्यहरु पेश गर्ने उद्देश्यले यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। दैनिक प्रशासनिक तथा नियमित कार्यहरु सफलतापुर्वक सम्पादन भएकोछ, न्यायिक समितिको २१ वटा बैठक सञ्चालन भई न्यायिक समिति समक्ष (गत आ.व. बाट जिम्मेवारी सरि आएका ८ र यस आ.व. पेश भएका समेत) विभिन्न १६ वटा उजुरीहरु उजुरी २ दर्ता भई फिर्ता भएका उजुरी मिलापन तथा निर्णय भएका उजुरी शंख्या १३ सम्बन्धित निकायमा पठाईएको उजुरी संख्या १, गरि कुल १३ उजुरी फछ्यौट भई लगतकड्ठा गरिएको ८ ३ वटा उजुरीहरु फछ्यौटको तयारीमा रहेका छन्, साथै १ वटा उजुरी निवेदकले फिर्ता पाउँ भनि निवेदन दिए पछि १ फिर्ता भएको छ। नगरपालिकाको कार्य सम्पादन नियमावली २०७४ को दफा ४ उपदफा ६ बमोजिम गठन भएको विधायन समिति बाट सम्पादन गरिएका कार्यहरु अन्तर्गत विभिन्न १५ वटा विधेयक तथा कार्यविधिहरूको मस्यौदा तयार गरि समिति मार्फत प्रक्रिया अनुसार कानूनको रूपमा प्रमाणिकरण गराई कार्यान्वयन गरिएको छ।

सरकार सञ्चालनमा महत्वपूर्ण अंगहरु मध्ये न्यायपालिका एक महत्वपूर्ण अंग रहेको छ, व्यवस्थापिकाले कार्यान्वयन गरेको कानून कार्यपालिकाले कार्यान्वयन गर्दछ। यस क्रममा कानूनमा देखिएका अस्पष्टतालाई व्याख्या गर्ने र विवाद निरूपण गर्ने कार्य न्यायपालिकाले गर्दछ। लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको स्थापना पछि स्थानिय तह देखि सुदृढ एवम् सबल बनाउनको लागि स्थानिय नेतृत्व, स्थानिय कानून र स्थानिय सरकारको व्यवस्थापनका लागि स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानिय तहमा न्यायिक समितिको व्यवस्था गरेको छ। उल्लेखित विवादका विषय बाहेकका विषयहरु पनि न्यायिक समितिले मेलमिलापका माध्यमबाट टुङ्गे लगाउनु पर्दछ। न्यायिक समितिमा उजुरी वा फिराद

पेश भए पछि विपक्षीका नाममा म्याद पठाउने, प्रतिउत्तर बुझ्ने, प्रमाणको परिक्षण, साक्षी परिक्षण गर्ने, मैलामिलापका लागि दुवै पक्षलाई उत्प्रेरित गर्ने लगायत सबै प्रक्रिया टुझ्याएर मात्र समितिले निर्ण गर्ने पर्ने व्यवस्था अवसरको रूपमा रहेको छ ।

स्थानियस्तरमा अदालती अभ्यासको सुरुवात निकै नै सकारात्मक र प्रभावकारी कदम भए पनि न्याय सम्पादन गर्दा देहायका चुनौतीहरु रहेका छन् ।

- न्याय सम्पादनका क्रममा कानुनी ज्ञानको अभाव हुनु तथा प्राविधिक ज्ञानको कमि रहनु,
- यथेष्ट प्रमाणको मूल्याकानन नगरि फैसला हुन सक्ने,
- निर्वाचनको माध्यम बाट आएका जनप्रतिनिधी इजलासमा हुने भएकोले राजनितिक पुर्वाग्रहीपन हुन सक्ने
- कुनै पनि मुद्दामा सिधै जिल्ला अदालतमा जान सकिने भएकाले राजनितिक रूपले फरक विचारका व्यक्तिहरु सिधै जिल्ला अदालत जान सक्ने
- स्थानिय न्यायिक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी जानकारी नहुदा मुद्दा तथा उजुरीहरु अन्य निकायमा दर्ता हुन जाने ।

न्यायिक समितिबाट न्याय सम्पादन प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउन संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानिय सरकार बाट न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरुको क्षमता अभिवृद्धिको लागि समय समयमा कानुन सम्बन्धी तालिम तथा गोष्ठिहरु सञ्चालन गरिनु पर्ने, न्यायिक समितिको सचिवालय तथा कानुन इकाईमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न न्याय तथा कानुन सम्बन्धी तालिमहरु सञ्चालन गराई क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाइनु पर्ने, समिति मार्फत भए गरेका काम कार्याहीहरुको नियमित अनुगमन गरि पृष्ठपोषण गर्नु पर्ने सुझाव तथा अपेक्षा समेत प्रतिबेदनमा उल्लेख गरिएको छ ।

परिच्छेद-१ प्रारभ्म तथा परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले गाउँपालिका तथा नगरपालिकास्तरमा विवाद निरुपण गर्न न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । स्थानिय न्यायिक प्रयोजनका लागि यो व्यवस्था नेपालको सबैधानिक ईतिहासमा पहिलो पटक भएको हो । संविधानमा उल्लेखित व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने दायित्व स्थानियतहको रहेको छ ।

नेपालको संविधानको भाग ५ धारा ५६(१) मा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानिय तह गरि तीन तहको हुनेछ भन्ने उल्लेख छ । संविधानको धारा ५६(२) मा नेपालको राज्यशक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानिय तह यस संविधान र कानून बमोजिम गर्ने छन् भनि स्पष्ट पारिदिएको छ । नेपालको संविधानको धारा २१७ को उपधारा (१) मा कानून बमोजिम आप्नो क्षेत्राधिकार भित्रका विवाद निरुपण गर्न गाउँपालिकामा गाउँपालिका उपाध्यक्ष र नगरपालिकामा नगर उपप्रमुखको संयोजकत्वमा ३ सदस्यीय न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । संविधानको धारा २१७ को उपधारा (२) मा न्यायिक समितिमा गाउँ सभा वा नगर सभा बाट आफु मध्ये बाट निर्वाचित गरेको २ जना सदस्यहरु रहने गरि न्यायिक समिति गठन विधि स्पष्ट गरेको छ ।

नेपालको संविधानको धारा २१७ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकास्तरमा विवाद निरुपण गर्न न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ८

को दफा ४६ देखी ५३ सम्म स्थानिय तहहरूको न्यायिक समितिको क्षेत्राधिकार तोकिएको र न्याय सम्पादन प्रक्रिया सम्बन्धि व्यवस्था स्थानिय न्यायिक प्रयोजनका लागि संवैधानिक इतिहासमा पहिलो पटक भएको हो ।

संविधानमा उल्लेखित व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने दायित्व स्थानिय तहको रहेको छ । देशभरिका ७५३ वटा स्थानिय तहका न्यायिक समिति बाट न्याय सम्पादन गर्ने यस प्रणालीबाट न्यायमा जनताको पहुच सरल र सहज बनाउन मदत गर्ने विश्वास तिईएको छ । साथै विवादको वैकल्पीक उपायहरु अबलम्बन गर्दा न्यायिक प्रक्रिमा जित जित को सुनिश्चित हुने र न्यायप्रतिको सन्तुष्टि तथा विश्वास बढ़नुका साथै विवाद निरुपणलाई कम खर्चिलो, कम भन्नफटिलो तथा मेलमिलापमुलक प्रकृयाबाट सामाधान गर्न गराउन पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ८ को दफा ४६ देखी ५३ सम्म स्थानिय तहहरूमा न्यायिक समितिको क्षेत्राधिकार तोकिएको र न्याय सम्पादन प्रक्रियालाई थप व्यवस्थित गर्ने पाटन नगरपालिकाले न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन २०७८ समेत जारी गरि कार्यान्वयनमा रहेको छ ।

निर्दिष्ट कानूनको अधिनमा रहि न्याय सम्पादन कार्यलाई पारदर्शि बनाउन स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५३(१) बमोजिम पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति, समितिको सचिवाल तथा कानून ईकाई बाट सम्पादन गरिएको कार्यहरूको अभिलेखिकृत गर्ने, स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५२ (२) बमोजिम पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति, समितिको सचिवाल तथा कानून समिति बाट सम्पादन गरिएका कार्यहरूको वार्षिक विवरण नगर प्रमुख मार्फत नगरसभामा पेश गर्ने, न्यायिक समिति बाट सम्पादन भएका कार्यहरूको अभिलेखिकृत प्रतिबेदन नगर कार्यपालिका तथा सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने उद्देश्यले यो प्रतिबेदन तयार गरिएको छ ।

१.२ पाटन नगरपालिकाको परिचय

नेपालको सुदूरपश्चिम क्षेत्रमा स्थित पाटन नगरपालिकाको स्थापना एउटा दीर्घकालिन सोच “व्यवसायिक, औद्योगिक तथा बहुसांस्कृतिक समुन्नत नमुना शहर पाटन” का साथ बि.सं. २०७१/०८/१६ सालमा महाकाली अञ्चलको बैतडी जिल्लाको पाटनमा भएको हो र मिति २०७१/०८/१६ गते देखि नै पाटन नगरपालिकाको स्थापना हुन गएको हो । यो समुद्री सतहदेखि २४३९ देखि ६९३६ फीट (११३४ मि. देखि २००० मि.) को उचाइमा र काठमाडौं देखि ८३३.३ कि. मि.को दूरीमा अवस्थित रहेको छ । पाटन नगरपालिकामा जम्मा १० वटा वडा रहेका छन् । २१९.२६ वर्ग कि.मि.को क्षेत्रफलमा फैलिएको पाटन नगरपालिकाको भुआकृतिक स्वरूप करिब मध्य पहाडी र पहाडी भूभाग रहेको छ भने यसको पूर्वमा सिगास गाउँपालिका, पश्चिममा द.न.पा / मे.न.पा, उत्तर मा सुर्नाया गा.पा / दोगाडा केदार र दक्षिणमा डडेल्धुरा जिल्ला रहेका छन् । यसको शालाखाला अधिकतम तापक्रम ३३ - ३७ डिग्री र न्यूनतम तापक्रम चिसो मौसम मा २ डिग्री सम्म रहेको पाइन्छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को संक्षिप्त नतिजा अनुसार यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या २९२३० रहेको छ भने यस क्षेत्रको जनसंख्या वृद्धिदर (-०.३९%) अनुमानित गरिएको छ ।

प्रमुख चाडपर्व स्थानीय स्तरमा बसोबास गर्ने विभिन्न जात जाती तथा समुदायका मानिसहरुको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा विभिन्न चाड पर्व मनाउने गरिन्छ । जस्तै दशैं, तिहार, माघे संक्रान्ति, होली, गौरा, औल्के संक्रान्ति, कृष्ण जन्माष्टमि, बुद्ध जयन्ती, यहाँका प्रमुख चाड पर्वको रूपमा रहेको पाइन्छ ।

स्थापना : बि सं. २०७१/०८/१६ साल

भौगोलिक अवस्थिति कूल क्षेत्रफल: २१९.२६ बर्ग कि.मि

काठमाण्डौ देखिको दुरी: ८३३.३ कि.मि.

समुद्री सतहदेखि उचाइँ: २४३९ देखि ६९३६ फीट

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को संक्षेप्त नतिजा अनुसार जम्मा जनसंख्या: २९२३०

पुरुष जनसंख्या: १३५५८ र महिला जनसंख्या: १५६७२

परिवारको औसत आकार: ४.५४, जनघनत्व: १३३

राजनैतिक बिभाजन: प्रदेश - सुदूरपश्चिम, अंचल - महाकाली, जिल्ला - बैतडी

प्रदेश संसदीय निर्वाचन क्षेत्र: १

प्रतिनिधिसम्मा निर्वाचन क्षेत्र संख्या: १ क्षेत्र नं. 'क' भित्र पर्ने

वडा संख्या: १०

सिमाना पुर्व: सिगास गाउँपालिका, पश्चिममा: द.न.पा / म.न.पा, उत्तर: सुर्नाया गा.पा / दोगाडा
केदार दक्षिण: डडेल्धुरा जिल्लाको सिमाना

परिच्छेद-२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र न्यायिक अधिकार

२.१ प्रतिवेदनको उद्देश्य

न्यायिक समितिको प्रतिवेदन तयार गर्न देहाय बमोजिमका उद्देश्यहरु रहेका छन् ।

- स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५३(१) बमोजिम पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समितिको सचिवालय तथा कानून ईकाईबाट सम्पादन गरिएको कार्यहरुको अभिलेखिकृत गर्ने,
- स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५३ (२) बमोजिम पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति, समितिको सचिवालय तथा कानून ईकाईबाट सम्पादन गरिएका कार्यहरुको बार्षिक विवरण नगर प्रमुख माफर्त नगर सभामा पेश गर्ने,
- न्यायिक समितिबाट सम्पादन गरिएका कार्यहरुको अभिलेखिकृत प्रतिवेदन नगर कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

२.२ प्रतिबेदन तयार विधि

न्यायिक समितिबाट सम्पादन गरिएका कार्यहरुको प्रतिबेदन तयार गर्न नेपालको संविधान २०७२, स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, पाटन नगरपालिका न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन २०७८ न्यायिक समितिको वैठक पुस्तिकाहरुको विशेष अध्ययन तथा विश्लेषण गरि तयार गरिएको छ। उक्त प्रतिबेदन तयार गर्दा पाटन नगरपालिको कार्य सम्पादन प्रक्रियामा तथा पाटन नगरपालिकाको कार्य सम्पादन चुस्त दुरुस्त बनाउन स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेका कानूनहरुको अध्ययन विश्लेषण गरि तयार गरिएको छ, साथै प्रतिबेदन तयारको क्रममा देहाय बमोजिम अन्य दस्तावेजहरुको समेत अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ।

-मेलमिलाप ऐन २०६८ र मेलमिलाप नियमावली, २०७०

-प्रमाण ऐन, २०३०

-मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४

-मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४

-मुलुकीअपराध (संहिता) ऐन, २०७४

-मुलुकी फौजदारी कार्यविधि, २०७४

-फौजदारी कसुर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन कार्यविधि), २०७४

-न्यायिक समिति कार्य सम्पादन श्रोत पुस्तक, २०७४

-अन्य ऐन कानूनहरु

२.३ नेपालमा स्थानिय शासनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र न्यायिक अधिकार

नेपालमा स्थानिय शासनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र न्यायिक अधिकार सम्बन्धी देहाय बमोजिमको व्यवस्था रहेको पाईन्छ।

२.३.१ स्थानीय शासनको विकासक्रम र न्यायिक अधिकार

क) गोपालवंश : नेपालमा आज भन्दा करीव ३००० वर्ष पहिलो गोपालवंश ५२५ वर्ष कथन रहेको छ। यस वेला स्थानीयतहमा जेठाबाठाले गाउँ टोलमा स्थिति बसाले, पारिवारिक विवाद मिलाउने र गाउँ टोलमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्दथे भन्ने ईतिहासकारको भनाई पाईन्छ।

ख) महिषपाल बश : गोपालबश पछि महिषपाल बशले करीव १०० वर्ष शासन गरे भन्ने ईतिहासविदको कथन छ। त्यस वेला शासन व्यवस्था बारे स्पष्टता नपाईएकोले गाउँघरमा सम्पति सम्बन्धी तथा पारिवारिक विवाद वा केही आपसी झगडा मिलाउन स्थानिय जेष्ठहरुको भूमिका रहन्थ्यो भन्ने ऐतिहासिक श्रृति पाईन्छ।

ग) किरातकाल : गोपालबश पछि किरातकालमा केन्द्रिय शासन र स्थानिय शासनको अवधारणा विकास भएको पाईन्छ। स्थानीय तहलाई थुम र पनचाली २ तहमा विभाजन गरी पाञ्चालीलाई स्थानीय कर सक्लन, कुलो, पैनी, भै झगडा मिलाउने जिम्मेवारी दिईएको पाईएको छ।

घ) लिच्छवी काल : लिच्छवी कालमा आएर बस्तीहरुलाई विषय, ग्राम, द्रड पुर, प्रदेश र देश नामका ईकाईहरु विभाजन गरियो । यस वेला स्थानीय न्याय सम्पादन गर्ने पाँच जना भलादमीहरुको सभा हुन्थ्यो जसलाई पान्चाली भनिन्थ्यो । पान्चालीको मुख्य काम आप्नो ईलाका भित्रको भगडा छिनोफानो गर्नु र जनताको हितको लागि कुलो पानीको व्यवस्था गर्नु, पाटी पौवा बनाउनु र संरक्षण गर्नु थियो । पान्चालीले छिन्न नसेका मुद्दा मात्र अन्तिम निर्णयका लागि माधिल्लो तहमा जाने व्यवस्था भएको पाइन्छ ।

ड) मल्लकाल : मल्लकालमा स्थानिय तहलाई ग्राम टोलमा विभाजन गरिएको पाईन्छ । ग्राम प्रशासन हेर्ने जिम्मा पाँच जनाको समुह भएको पञ्च कतहरीको प्रमुखलाई पञ्च थकाली भनिन्थ्यो । यसले कार्यपालिका र न्यायपालिका सम्बन्धी दुवै काम हेर्ने गर्थ्यो । मल्लकालमा स्थानिय प्रशासनको कार्य कर संकलन, बाटो, कुलो, कुवा, धारा, पाटी, पौवा, मन्दिर निर्माण र स्थानिय भै भगडा मेलमिलाप गराउनु थियो ।

च) शाहकाल : शाहकालमा पनि मल्ल कालको पञ्चकचहरीले निरन्तरता पाएको देखिन्छ । शाहकालमा स्थानिय प्रशासन चलाउने द्वारे, उमराव, चौधरी नायके, फौजदार नियुक्त हुन्थ्ये जसको मुख्य काम स्थानीयस्तरमा कर संकलन, बाटो, कुलो, कुवा, धारा, पाटी मन्दिर गुम्बा निर्माण र स्थानिय भै भगडा मेलमिलाप गराउनु थियो ।

छ) राणाकाल : राणाकालमा शासनको केन्द्रिकरणले प्राचिनक कालको पान्चाली लोप भयो । तर पनि देशको प्रशासन केन्द्रबाट मात्र सञ्चालन गर्न सम्भव नभएकाले स्थानियस्तरमा प्रशासन सञ्चालन गर्न पहाड बन्दोवस्त, गोश्वरा मधेस, बन्दोवस्त गोश्वरा, पाठशाला बन्दोबस्त, अड्हा, माल, ठाना जस्ता विकेन्द्रिकृत ईकाईहरु गठन गरिए । स्थानिय प्रशासनमा द्वारे, उमराव, चौधरी, नाईक, मुखिया, अमाली, थरी, जेठाबुढा, प्रधान, फौजदार जस्ता प्रदहरु राखिए । सारमा नेपालमा राज्य व्यवस्थाको प्रारम्भ सँगै स्थानिय शासन व्यवस्थित हुदै आएको र स्थानिय मामिला सम्बन्धमा जिम्मेवार हुदै आएको पाईन्छ ।

२.३.२ संवैधानिक विकास क्रम र न्यायिक अधिकार

नेपालको मूल कानूनको रूपमा रहेको लिखित संविधानको विकासक्रम निम्नानुसार हुदै आएको पाईन्छ ।

१) नेपाल सरकारको बैधानिक कानून, २००४ : स्थानियस्तरमा न्याय सम्पादनको संस्थागत व्यवस्था नेपाल सरकारको बैधानिक कानून, २००४ को धारा ४८ मा उल्लेख भएको पाईन्छ । जसमा ईन्साफ सीधे र सुलभ हिसावसँग दिईने प्रवन्ध हुनेछ । शुरुका देवानी र फौजदारी मुद्दाहरु ऐन र नियमले तोकिने बन्देज र रेखदेखमा रही ग्राम पञ्चायतहरुले गर्ने छन् भन्ने उल्लेख भएको पाईन्छ ।

२) नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७ को धारा ६ मा ग्राम पञ्चायतको व्यवस्था गरि ग्राम पञ्चायतलाई स्थानीय शासन संस्थाको रूपमा मान्यता दिई आवश्यक अधिकार दिने व्यवस्था गरेको छ।

३) नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ मा स्थानीय शासन सम्बन्धी कुनै पनि संस्थागते व्यवस्था भएको पाईन्दैन।

४) नेपालको संविधान, २०१९ को भाग ८, धारा ३० र ३१ मा गाउँ पञ्चायत र नगर पञ्चायतको व्यवस्था गरियो। जसमा गाउँ र नगर पञ्चायतको काम, कर्तव्य र अधिकार कानूनद्वारा व्यवस्थित हुने उल्लेख गरिएको छ। यसमा भएका समय र समयका सुधार र संशोधन बाट स्थानिय तहमा गाउँ र नगर पञ्चायतलाई स्थानियस्तरका कुलो, पैती, बाध, साध सिमाना, लेनदेन, कुटिपिट, आदि मुद्वाहरुको सुनुवाईको अधिकार दिएको पाईन्छ।

५) नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ : नेपालमा प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापना पश्चात जारी भएको नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ मा विकेन्द्रीकरण र स्थानिय निकाय सम्बन्धी अवधारणालाई आत्मसात गरिएको थियो साथै स्थानिय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ को दफा ३० र १०१ मा न्याय निरूपण सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको भए पनि राजपत्रमा सूचना प्रकाशन हुन नसक्दा कार्यान्वयन हुन नसकेको।

६) नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३९(१) मा स्थानीयस्तर देखि नै जनताको सार्वभौमसत्ताको प्रयोग गर्ने अनुकूलको वातावरण बनाई लोकतन्त्रको स्थानियस्तर देखि नै संस्थागत विकास, अधिकार निक्षेपण र विकेन्द्रिकरणको आधारमा स्थानिय स्वायत्त शासनको व्यवस्था गरेको पाईन्छ।

७) नेपालको संविधान २०७२ : वि.स. २०७२ साल असोज ३ गते जारी भएको नेपालको संविधानको धारा २१७ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकामा देहाय बमोजिम एक न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ।

- कानून बमोजिम आप्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विवाद निरूपण गर्न गाउँपालिका वा नगरपालिकाले प्रत्येक गाउँपालिकामा उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा र प्रत्येक नगरपालिकामा उप प्रमुखको संयोजकत्वमा तीन सदस्यीय न्यायिक समिति रहने,
- न्यायिक समितिमा गाउँ सभा र नगरसभा बाट आफु मध्ये बाट निर्वाचित गरेका दुई जना सदस्य रहने व्यवस्था छ।
- संविधानको धारा २२६ मा गाउँसभा र नगरसभाले अनुसूची ८ र अनुसूची ९ बमोजिमका सूचिमा उल्लेखित विषयमा कानून बनाउने प्रक्रिया प्रदेश कानून बमोजिम हुनेछ भनी उल्लेखित छ।

- संविधानको अनुसूची द मा स्थानीय तहको अधिकारको सूचीको क्रम संख्या १२ मा गाउँसभा नगरसभा, जिल्लासभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन उल्लेख गरिएको छ ।
- नेपालको संविधान अनुसार नेपाल सरकारले जारी गरेको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ४६ देखि ५३ सम्म स्थानीय तहमा न्याय निरूपण सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ ।

८. नगरपालिकालाई निश्चित स्थानीय विवादहरु निरूपण गर्ने अधिकार दिइनु भनेको न्याय प्रक्रियालाई सरल र सहज बनाउनुका साथै न्यायमा नागरिकको पहुँच बढाउनु हो । यही भावना साथ नेपालको संविधानले स्थानीय तहमा कानून बमोजिम आप्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विवाद निरूपण गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसरी नेपालको राज्य संरचना र शासन व्यवस्थाको विभिन्नकालखण्डमा स्थानीय तहले आर्थिक विकास, पूर्वाधार विकास निर्माण र कुनै न कुनै रूपमा न्यायिक अधिकारको प्रयोग गर्दै आएको पाईएको छ ।

२.३.३ कानूनी विकास क्रम र न्यायिक अधिकार

नेपालमा कानूनी क्षेत्रको विकासलाई हेर्दा प्राचिन कालमा मानिसहरुको व्यवहार, इमान, जमान, धर्म, र विश्वासमा आधारित भएको पाईन्छ । परापुर्व कालमा घरायसी व्यवहारका निमित्त लिखितको आवश्यकता मानिदैन्यो आवश्यक भएमा साक्षीहरुका विचमा व्यवहार गरिन्थ्यो । हालका हाम्रा कानूनी प्रावधान र प्रक्रिया धेरै जसो वि.स. भन्दा ३०० वर्ष पहिले लेखिएको कौटिल्य अर्थशास्त्र बाट निर्देशित भएको पाईन्छ । उदाहरणका लागि कुनै मुद्दाका प्रतिवादीलाई ३ देखि ७ दिन सम्मको म्याद दिनु पर्छ । किनभने वादी मुद्दाको विषयमा पहिले नै आप्नो कुरा निश्चय गरेर वादी दावी गरेको हुन्छ भने प्रतिवादीले मुद्दाको विषयमा पहिले नै निश्चय गरि सकेको हुदैन भन्ने उल्लेख थियो । (कौटिल्य अर्थशास्त्र, अध्याय १) मनुस्मृतिमा जवरजस्ती लेनदेनमा कागज गराएको रहेछ भने मान्यता नहुने र जग्गा खिचोला विषयमा विवादमा साक्षीले भनेको चार किल्ला प्रमाण मानी लेख्नु पर्ने उल्लेख पाईन्छ । (मनुस्मृति)

याज्ञवल्क्यस्मृतिले राजामा विन्ती गर्ने वादीले प्रतिवादीका विषयमा जे उजुर गर्दै त्यो लेख्नु पर्छ र अन्तमा वादीको नाउँ थर, वतन र मिति लेख्नु पर्छ भनिएको छ । त्यस पछि प्रतिवादीलाई भिकाई वादीले लेखाएको उजुरीको कुरा सुनाई वादीकै अगाडी प्रतिवादीको उजुरीको खण्डन लेख्नु भन्ने उल्लेख छ । यदि प्रतिवादी ले यस विषयमा यिनै वादी सँग यसै विषयमा पहिले मुद्दा परि मैले जितेको प्रमाण छ भन्दै भने सो कुरा पनि लेखाउनु पर्छ भनिएको छ । (याज्ञवल्क्यस्मृति) याज्ञवल्क्यस्मृतिमा धनी र कृषीहरुका विचमा ऋण लिने दिने भनिएको छ । साक्षीहरुको सामुन्ने मातम सुकपत्र लेख्दा लेख्य तु तस्मिन्धनिकपर्वकम निश्चय भएपछि साक्षीहरुको सामुन्ने मातम सुकपत्र लेख्ने प्रक्रिया सुरु भयो ।

पाटन नगरपालिकाले ब्रह्मपुर
गर कार्यपालिकाले ब्रह्मपुर
पाटन, ब्रह्मपुर
प्रदेश: नेपाल
प्राचीन प्रदेश

२.४ स्थानियतहको बर्तमान स्वरूप र न्यायिक अधिकार

नेपालको संविधानको भाग ५ द्वारा ५६ (१) मा संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरि तीनतहको हुने छ भनि उल्लेख छ। संविधानको धारा ५६ (२) मा नेपालको राज्य शक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानियतहले यस संविधान तथा कानून बमोजिम गर्ने छन भनि स्पष्ट गरिएको छ। नेपालको संविधानको धारा २१७ को उपधारा (१) मा कानून बमोजिम आप्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विवाद निरुपण गर्न नगरपालिकाले नगरपालिकाको उपप्रमुखको सयोजकत्वमा तिन सदस्यीय एक न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ। संविधानको धारा २१७ को उपधारा (२) मा न्यायिक समितिमा गाउँ सभा वा नगर सभा बाट आफु मध्येबाट निर्वाचित गरेका २ जना सदस्यहरु रहने गरि न्यायिक समितिको गठन विधि स्पष्ट गरेको छ।

न्यायिक समितिले सम्पादन गर्नु पर्ने न्यायिक कार्य सम्बन्धी व्यवस्था स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ८ को दफा ४६ देखि ५३ सम्म गरिएको छ। नगरपालिकाले ऐनको परिच्छेद ८ अनुसारको न्यायिक कार्य सम्पादन गर्दा विवादको प्रकृति हेरी विभिन्न विषयगत ऐन तथा मुख्य रूपमा देहायका कानूनलाई ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ।

-मेलमिलाप ऐन २०६८ र नियमावली-२०७०

- प्रमाण ऐन, -२०३०
- मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, -२०७४
- मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४
- मुलुकी फौजदारी कार्यविधि, २०७४
- फौजदारी कसुर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन कार्यविधि), २०७४
- न्यायिक समिति कार्यसम्पादन श्रोत पुस्तक, २०७४
- पाटन नगरपालिकाले स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका ऐन, नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्डहरु
- अन्य ऐनप्रचलित ऐन कानूनहरु
- पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति (कार्यविधि) सम्बन्धी ऐन २०७८

२.५ न्यायिक समितिको अधिकार क्षेत्र

न्यायिक समिति बाट स्थानियतहको न्याय निरुपण सम्बन्धी कार्य सम्पादन गर्न स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ मा भएको कानूनी व्यवस्था अनुसार पाटन नगरपालिकाले न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन २०७८ सभाबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ र सो ऐन बमोजिम न्यायिक समितिको क्षेत्राधिकार देहाय बमोजिम निर्धारण गरिएको छ।

१) पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन २०७८ दफा ६ बमोजिम समितिलाई देहाय उजुरीहरुमा कार्वाही र किनारा गर्ने अधिकार रहेको छ।

- क) स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ४७ अन्तर्गतका उजुरीहरु,
ख) मेलमिलाप ऐन २०६८ अनुसार मेलमिलापको लागि नगरपालिकामा प्रेशित उजुरीहरु,
ग) संविधानको अनुसूची द अन्तर्गतको एकल अधिकार अन्तर्गत सभाले बनाएको कानून बमोजिम निरूपण हुने गरि सिर्जित उजुरी तथा,
घ) प्रचलित कानून बमोजिम नगरपालिकाले हेर्ने भनि तोकेका उजुरीहरु।

२) पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन २०७८ दफा (६) अन्तर्गतका मध्ये देहाय अधिकार क्षेत्रका उजुरीहरुमा कार्वाही र किनारा गर्न सक्ने छ।

- क) व्यक्तिको हकमा उजुरीका सबै पक्ष नगरपालिकाको भौगलिक क्षेत्राधिकार भित्र बसोवास गरि रहिएको,
- ख) प्रचलित कानून र संविधानको भाग ११ अन्तर्गतको कुनै अदालत वा न्यायाधिकरण वा निकायको क्षेत्राधिकार भित्र नरहेको,
- ग) नगरपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र परेका कुनै अदालतवा निकायबाट मेलमिलाप वा मिलापत्रको लागि प्रेशित गरिएको,
- घ) अचल सम्पती समावेस रहेको विषयमा सो अचल सम्पती नगरपालिकाको भौगलिक क्षेत्राधिकार भित्र रहीहएको,
- ड) कुनै घटना सँग सम्बन्धित विषयबस्तु रहेकोमा सो घटना नगरपालिकाको भौगलिक क्षेत्र भित्र घटेको

२.६ क्षेत्राधिकार तथा क्षेत्राधिकार प्रयोग र न्याय तथा कार्य सम्पादन प्रक्रिया

२.६.१ क्षेत्राधिकार

- १) स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ दफा ४७(१) बमोजिमको क्षेत्राधिकार देहाय बमोजिम विवादको निरूपण गर्ने अधिकार रहेको छ।
- क) आँलि, धुर, बाध, पैनी, कुलो वा पानि घाटको बाँडफाँड तथा उपयोग,
- ख) अर्काको बाली नोकसानी गरेको,
- ग) चरन घाँस दाउरा,
- घ) ज्यालामजदुरी नदिएको,
- ड) घर पालुवा पशुपन्छी हराएको वा पाएको,
- च) जेष्ठ नागरिकको पालनपोषण तथा हेरचाह नगरेको,
- छ) नाबालाक छोरा-छोरी वा पति-पत्नी लाई इज्जत आमद अनुसार खान लाउन वा शिक्षा दिक्षा नदिएको,

- ज) बार्षिक २५ लाख रुपैयाँ सम्मको बिगो भएको घर बहाल र घर बहाल सुविधा,
भ) अन्य व्यक्तीको घर जग्गा वा सम्पतीलाई असर पर्ने मरी रुख बिरुवा लगाएको,
ज) आफ्नो घर वा बलेसी बाट अर्काको घर, जग्गावा सार्वजानिक बाटो मा पानि
भारेको,
ज) आप्नो घर वा बलेसी बाट अर्काको घरजग्गावा सार्वजानिक बाटोमा पानि
भारेको,
ट) संधियारको जग्गा तर्फ भयाल राखी, घर बनाउनु पर्दा कानुन बमोजिम छोड्नु
पर्ने परिणामको जग्गा नछोडी बनाएको,
ठ) कसैको हक वा स्वामित्वमा भए पनि परापुर्व देखी सार्वजानिक रूपमा प्रयोग
हुदै आएको बाटो, बस्तुभाउ निकाले निकास, बस्तुभाउ चराउने चौर, कुलो नहर,
पोखरी, पाटी पौवा, अन्त्येष्ठि स्थल, धार्मिक स्थल वा अन्य कुनै सार्वजानिक
स्थलको उपयोग गर्न नदिएको, वा बाधा पुर्याएको,
ड) संघीय वाप्रदेश कानुनले स्थानियतह बाट निरूपण हुने भनि तोकेका अन्य
विवाद
२) स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ४७(२) अनुसार देहाय
बमोजिमका विवादमा न्यायिक समितिले मेलमिलापको माध्यम बाट मात्र निरूपण
गराउन पाउँछ, यी विवादको बारेमा निर्णय दिन पाउँदैन।
- क) सरकारी सार्वजनिक वा सामुदायिक बाहेक एकाको हकको जग्गा अर्कोले चापी,
मिचि वा घुसाई खाएको,
ख) सरकारी, सार्वजनिक वा सामुदायिक बाहेक आप्नो हक नपुग्ने अरुको जग्गामा
घर वा कुनै संरचना बनाएको,
ग) पति-पत्नि बिचको सम्बन्ध बिच्छेद,
घ) अझभझ बाहेकको बढीमा १ वर्ष सम्म कैद हुन सक्ने कुटपिट,
ड) गाली बेर्इज्जती,
च) लुटपिट,
छ) पशुपञ्ची छाडा छाडेको वा पशुपञ्ची राख्दा वा पाल्दा लापरवाही गरि अरुलाई
असर पारेको,

- ज) अरुको आवासमा अनाधिकृत रूपमा प्रवेश गरेको,
झ) अर्काको हक भोगमा रहेको जग्गा आबाद वा भोग चलन गरेको,
ञ) ध्वनी प्रदुषण गरी वा फोहरमैला फ्याकी छिमेकीलाई असर पुर्याएको,
ट) प्रचलित कानुन बमोजिम मेलमिलाप हुन सक्ने व्यक्ति वादी भई दायर हुने
अन्य देवानी र एक बर्षसम्म कैद हुन सक्ने फौजदारी विवाद।
३) स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ४७ (२) बमोजिम विवादको
सम्बन्धमा पक्षले चाहेमा सिधै अदालत मुद्दा दायर गर्न सक्छन।
४) प्रचलित कानुनमा मुद्दा हेने निकाय समक्ष निवेदन दिने कुनै हदम्याद
तोकिएकोमा सोही म्याद भित्र र कुनै हदम्याद नतोकिएकोमा त्यस्तो कार्य भए
गरेको मितिले ३५ दिन भित्र न्यायिक समिति समक्ष निवेदन दिनु पर्ने छ।

२.६.२ अधिकार क्षेत्रको प्रयोगः

स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा(४८) अनुसार न्यायिक समितिको
अधिकार क्षेत्र प्रयोग गर्न देहाय बमोजिम गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ।

१) समितिको निर्णय प्रकृया : न्यायिक समितिको अधिकार क्षेत्रको प्रयोग न्यायिक
समिति संयोजक र सदस्यको सामूहिक रूपमा प्रयोग गर्ने छन् र बहुमतको राय
न्यायिक समितिको निर्णय मानिने छ। न्यायिक समितिको संयोजक र अर्को एक
जना सदस्यको उपस्थिति भएमा विवाद सम्बन्धी कार्वाही तथा निरोपण गर्न सकिने
व्यवस्था रहेको छ। न्यायिक समितिको संयोजक र अर्को एक जना सदस्यको
उपस्थिति भएमा विवादको निरूपण गर्न बाहेक अरु कार्वाही गर्न सकिने छ। कुनै
कारणले संयोजकको पद रिक्त भएमा न्यायिक समितिमा भएका अन्य दुऐ जना
सदस्यको सर्वसमितिमा विवादको कार्वाही तथा निरूपण गर्न सकिनेछ।

२) स्वार्थ गासिएका मुद्दा नहेने: कुनै विवादको सम्बन्धमा न्यायिक समितिको
संयोजक वा कुनै सदस्यको निजि सरोकार वा स्वार्थ गासिएको वा त्यस्तो संयोजक
वा सदस्यको नाता भित्रका व्यक्ति विवादका पक्ष भएमा निजबाट सो विवादको
कार्वाही र किनारा हुन सक्ने छैन। कुनै संयोजक वा सदस्यले हेन नमिले
विवादको हकमा त्यस्तो संयोजक वा सदस्य बाहेकका अन्य सदस्यले विवादको
कार्वाही र किनारा गर्न सक्नेछन्। संयोजक र सबै सदस्यले त्यस्तो विवादको

कार्वाही र किनारा गर्ने गरी तोक्नु पर्नेछ । विवादको कार्वाही र किनारा-गर्दा तीन जना सदस्य मध्यको जेष्ठ सदस्यले न्यायिक समितिको सदस्य भई काम गर्ने छ ।

३) अन्य न्यायिक निकायका मुद्दा नहेर्ने : स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ४७ मा उल्लेखित विवाद वा उजुरीका विषयमा अन्य न्यायिक निकायमा उजुरी परेको जानकारी प्राप्त हुन आएमा सो निकाय बाट विवादको टुङ्गो नलागे सम्म न्यायिक समिति यसमा प्रवेश गर्ने छैन ।

४) सम्पती रोक्का र फुकुवा गर्न सक्ने : न्यायिक समितिले आफु समक्ष परेको विवादमा बादीले प्रतिबादीको नाममा कुनै बैंक, कम्पनी, वित्तीय संस्था वा अन्य कुनै निकायमा रहेको खाता, निक्षेप वा प्रतिबादीले पाउने कुनै रकम यथा स्थितिमा राखी कसैलाई भुक्तानी नगर्न नगराउन वा प्रतिबादीको हक भोगको कुनै अचल सम्पती कसैलाई कुनै पनि व्यहोराले हक हस्तान्तरण गर्न बाट रोक्काको लागि निवेदन दिएकोमा न्यायिक समितिले प्रारम्भिक जाँचबुझ बाट सो बमोजिम गर्न उपयुक्त देखेमा अवधि तोकी रोक्काको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्ने छ र त्यसरी लेखी पठाएकोमा सो बमोजिम रोक्का गरी त्यसको जानकारी न्यायिक समितिलाई दिनु पर्ने छ । सम्पती रोक्का भएकोमा प्रतिबादीले रोक्का फुकुवा गर्नको लागि न्यायिक समिति समक्ष निवेदन दिएमा सो समितिले त्यस्तो रोक्का फुकुवा गर्न मनासिब देखेमा र रोक्का फुकुवाको लागि सम्बन्धित निकायमा पठाउन सक्ने छ र त्यसरी लेखी पठाएकोमा सो बमोजिम रोक्का फुकुवा गरी त्यसको जानकारी न्यायिक समितिलाई दिनु पर्नेछ ।

५) अन्तरिम संरक्षणात्मक आदेश दिन सक्ने : न्यायिक समितिले अधिकार क्षेत्रको प्रयोग गर्दा पति पत्नी विचको वा जेष्ठ नागरिकको संरक्षण सम्बन्धी विवादमा पीडित, निजका नावालक सन्तान वा निज सँग आश्रित अन्य कुनै पनि व्यक्तिको हितको लागि सम्बन्धित पक्षलाई देहायको अन्तरिम संरक्षणात्मक आदेश समेत दिन सक्नेछ :-

- क) पिडितलाई निज बसी आएको घरमा बसोबास गर्न दिन, खान लाउन दिन, कुटपिट नगर्न तथा शिष्ट र सभ्य व्यवहार गर्न,
- ख) पीडितलाई शारीरिक वा मानसिक चोट पुगेको भएमा उपचार गराउने,

ग) पीडितलाई अलगरूपमा बसोबासको प्रवन्ध गर्नु पर्ने देखिएमा सोको व्यवस्था गर्न र त्यसरी अलग बस्दा निजको भरणपोषणको लागि उचित व्यवस्था गर्न,
घ) पीडितलाई गाली गलौच गर्ने, धम्की दिने वा असभ्य व्यवहार गर्ने कार्य नगर्न नगराउन,

ड) पिडितको हित र सुरक्षाको लागि अन्य आवश्यक र उपयुक्त कुरा गराउन।
कुनै विवादको सम्बन्धमा न्यायिक समितिमा कुनै विवाद परेकोमा प्रचलित कानूनमा मुद्दा गर्ने निकाय समक्ष प्रतिवादी उपस्थित हुनु पर्ने म्याद किटिएको भए सोही म्याद भित्र र म्याद किटिएको नभएमा बाटोका म्याद बाहेक १५ दिन भित्र प्रतिवादी आफै वा आप्जो वारेस मार्फत लिखित व्यहोरा सहित न्यायिक समिति समक्ष उपस्थित हुनु पर्नेछ। विवादमा न्यायिक समितिले मेलमिलाप गराउने प्रयोजनका लागि प्रत्येक वडामा मेलमिलाप केन्द्र गठन गर्नेछ। कुनै पनि वडामा एक भन्दा बढी मेलमिलाप केन्द्र भएमा न्यायिक समितिले विवादका पक्षहरूले रोजेको वा सो विषयमा पक्षहरू विच सहमति नभएमा सो वडाको कुनै मेलमिलाप केन्द्रमा मेलमिलापद्वारा विवाद सामाधानको लागि पठाउन सक्ने छ। न्यायिक समितिले विवादको निवेदनमा कारबाही र किनारा गर्न निवेदन दर्ता, त्यस्तो विवादको आवश्यक जाचबुझ तथा कारबाही, म्याद तामेली, पक्षहरू उपस्थित गराउने तथा मिलापत्र गराउने प्रकृया विवादको किनारा गर्नुपर्ने अवधी, लागत कट्टा गर्ने लगायतका विवादको निरूपण सम्बन्धी अन्य कार्यविधि स्थानिय कानून बमोजिम हुनेछ।

२.६.३ न्याय सम्पादन प्रक्रिया

स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ दफा ४९ बमोजिम न्यायिक समितिले आफु समक्ष पेश भएको विवादको निवेदन दर्ता गरि न्यायिक कार्यविधि सम्बन्धी ऐन २०७५ को अनुसूची २ बमोजिम दर्ता निस्सा सम्बन्धित पक्षलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ। न्यायिक समितिमा कुनै विवाद सम्बन्धमा कुनै निवेदन वा उजुरी भए पश्चात न्यायिक समिति कार्यविधि ऐन २०७५ र स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार देहायको प्रकृया पुरा गरी न्याय सम्पादन गर्नु पर्छ।

समितिले मेलमिलाप गराउने :

क) न्यायिक समितिले आफु समक्ष पेश भएको विवादको निवेदनको कार्बाही र किनारा गर्दा सम्भव भए सम्म मेलमिलाप गर्ने प्रोत्साहन गरि दुबै पक्षको सहमतिमा मिलापत्र गराउनु पर्नेछ ।

ख) पक्षहरु विच मिलापत्र हुन नसकेमा ऐनको दफा ४७(१) मा उल्लेखित विवादमा न्यायिक समितिले कानून बमोजिम विवादको कार्बाही र किनारा गर्नु पर्दछ ।

ग) मिलापत्र गराउदा न्यायिक समितिले आफुले सूचिकृत गरेको मेलमिलापकर्ता बाट गराउनु पर्ने छ ।

घ) न्यायिक समितिले ऐनको दफा (४७) मा उल्लेखित विवादमा प्रतिवादी उपस्थित भएको मितिले तिन महिना भित्र मेलमिलापको माध्यमबाट दुङ्गयाउनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । सो अवधी भित्र मेलमिलाप हुन नसकेमा सोही व्यहोरा उल्लेख गरी पक्षलाई अदालत जान सुनुवाई विवाद र सो सँग सम्बन्धित मिसिल कागज प्रमाण समेत सम्बन्धित अदालत पठाई दिनु पर्नेछ ।

ड) पक्ष हाजिर हुन आएमा सम्बन्धित अदालतले प्रचलित कानून बमोजिम सो मुद्दाको कार्बाही किनारा गर्नु पर्नेछ ।

- लिखित जानकारी दिनु पर्ने: स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा (५०) न्यायिक समितिबाट विवादको अन्तिम निर्णय भएको मितिले पैतिस दिन भित्र सम्बन्धित पक्षलाई सो निर्णयको प्रतिलिपि उपलब्ध गराउनु पर्ने छ ।
- पुनरावेदन गर्न सक्ने: स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा (५१) न्यायिक समितिबाट निर्णयमा चित्त नबुझ्ने पक्षले निर्णय जानकारी प्राप्त भएको मितिले पैतिस दिन भित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्ने छ ।
- मिलापत्र वा निर्णय कार्यान्वयन गर्ने: स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा (५२)
 - न्यायिक समितिबाट भएको मिलापत्र वा निर्णयको कार्यपालिकाले तत्काल कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
 - न्यायिक समितिबाट भएको मितिपत्र र निर्णय कार्यान्वयन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था स्थानिय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- अभिलेख राख्नु पर्ने: स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा (५३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले न्यायिक समितिबाट मिलापत्र वा निर्णय भएका विवादसँग सम्बन्धित लिखित मिलापत्र वा निर्णयको अभिलेख व्यवस्थित र सुरक्षित रूपमा राख्नु पर्नेछ ।
- सभामा प्रतिबेदन पेश गर्ने: स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा (५३)

न्यायिक समितिले आफुले गरेका कामको बार्षिक विवरण अध्यक्ष वा प्रमुख मार्फत सम्बन्धित सभामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ३ बार्षिक प्रगति विवरण

३.१ न्यायिक समिति सम्बन्धी व्यवस्था

पाटन नगरपालिकाले नेपालको संविधानको धारा २१७ र स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, न्यायिक समिति (कार्यविधी) सम्बन्धी ऐन, २०७८ बमोजिम नगरसभा बाट देहाय बमोजिम न्यायिक समिति गठन गरि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।
तपशिल

श्री कमल सिंह बोहरा(अपि) संयोजक

श्री रमेश राम कोली, सदस्य

श्री जयन्ती भाट बिजले सदस्य

श्री तर्क राज भट्ट, सदस्य सचिव

३.२ सम्पादित क्रियाकलापहरु

आ.व. ०७९/०८० को जेठ मसान्त सम्ममा न्यायिक समिति, सचिवालय बाट सम्पादन गरिएका क्रियाकलापहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

क) दैनिक प्रशासनीक तथा नियमित कार्यहरु

पाटन नगरपालिका नगरकार्यपालिकाको कार्यालय, न्यायिक समिति बाट सम्पादन गरिनुपर्ने दैनिक नियमित क्रियाकलापहरु सम्पादन गर्न श्री तर्क राज भट्ट लाई उजुरी प्रशासक तोकिएको छ । न्यायिक समितिबाट न्याय सम्पादन लगायतका कानूनी सहायताको लागि कानून व्यवसायी अधिवत्ता लक्ष्मी दत्त पाण्डेयलाई सेवा परामर्श मार्फत पाटन नगरपालिकाको कानूनी सल्लाहकार तोकिएको छ र नियमित कार्यसम्पादन भईरहेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा न्यायिक समितिका २१ वटा बैठक सम्पन्न गरिएका छन् ।

आ.व. ०७८/०७९ को अवधिमा फछ्यौट हुन बाकी र यस आ.व. ०७९/०८० मा न्यायिक समिति समक्ष पेश भएका उजुरी फछ्यौट भई सकेको नियमानुसार कार्वाही गर्ने प्रक्रिया व्यवस्थित गरिएको छ ।

ख) स्थानीय ऐन, कार्यविधि, निर्देशिका सम्बन्धी व्यवस्था

नगरपालिकाको कार्यविभाजन नियमावली २०७४ को नियम ४ को उपनियम ६ बमोजिम गठन गरिएको नियमित कार्यहरुका अतिरिक्त तपशिल बमोजिमका बिधेयकहरु अन्तिम मस्यौदा तयार गरि कानूनको रूपमा प्रमाणिकरण गराई कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ ।

१. निजि वन दर्ता सम्बन्धी कार्यविधि २०७९
२. मुक्त हलिया पुनर्स्थापना कार्यविधि, २०७९
३. पाटन नगरपालिकाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिबेक्षण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९
४. नगर युवा परिषद कार्यविधि, २०७९
५. अल्पकालीन सुरक्षित आवास गृह संचालन कार्यविधि, २०७९
६. कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यहार (निवारण) आचार संहिता, २०७९
७. पाटन नगरपालिकाको विभेदपूर्ण लिङ्ग छनौटको अन्त्यका लागि कार्ययोजना २०७९-८०
८. पाटन नगरपालिकाको बाल बिबाह अन्त्यका लागि रणनीति २०७९
९. आर्थिक ऐन २०७९
१०. जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, २०७९
११. आर्थिक सहायता बितरण तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७९
१२. विपद व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि, २०७९
१३. एकीकृत कृषि बजार व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७९
१४. नगर स्वयं सेवक शिक्षक व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७९
१५. पाटन नगरपालिका सचिवालय गठन तथा संचालन (कार्यविधि)नियमावली, २०७९

३.३ न्यायिक समितिको बैठक व्यवस्थापन तथा कार्य सम्पादन

२०७९ बैशाख देखि २०८० असार मसान्तसम्म विभिन्न मिति र समयमा २१ वटा बैठक संचालन भई तपशिल बमोजिम कार्य सम्पादन गरिएको छ।

गत आ.व. ०७८।०७९ बाट सारिएका उजुरी संख्या ९ र यस आ.व. ०७९।०८० को असार मसान्त सम्म यस पाटन नगरपालिकाको न्यायिक समिति समक्ष पेश भएका ९ वटा उजुरीहरु समेत कुल उजुरी संख्या १८ वटाको कार्य सम्पादन सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेकोछ।

तपशिल

गत आ.व.को अल्पा सहित कुल पेश भएका उजुरी संख्या	दरपिठ गरिएका संख्या	उजुरी फिर्ता संख्या	मेलमिलाप हुन नसकी सम्बन्धित निकायमा पठाईएका संख्या	उजुरी फरछ्यौट भई लगत कद्दा गरिएका संख्या	छलपलको क्रममा रहेका संख्या कावाही नभएको संख्या
१८		१	१	१३	३

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा (४९) को उपदफा (१०) बमोजिम न्यायिक समितिको कार्य सम्पादन व्यवस्थित गर्न वडाहरुमा मेलमिलाप केन्द्र स्थापना तथा व्यवस्थापन गर्नु पर्ने व्यवस्था भए बमोजिम स्थानिय मेलमिलाप केन्द्र स्थापना तथा व्यवस्थाको प्रक्रियाको लागि प्रत्येक वडा बाट २ जना को सहभागिता हुने गरि ८ दिने वडा स्तरिय मेलमिलापकर्ताका लागि तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरि मेलमिलापका माध्यम बाट सामाधान हुन सक्ने विवादहरु वडास्तर बाटनै सामाधान गर्ने प्रयास गरिएको छ।

आ.व. ०७९/०८० मा दर्ता भएका उजुरीहरुको कार्य सम्पादन सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तपशिल

सि.न.	उजुरी मिति	बादीको नाम	प्रतिवादीको नाम	विषय	अवस्था	कै
१	२०७९/०४/०६	पदम राज भट्टराई	कविता भट्टराई	सम्बन्ध विच्छेद	फछौट हुन बाकी	
२	२०७९/०५/१५	सरस्वती विष्ट	माना विष्ट	घरेलु हिंशा	फछौट	
३	२०७९/०७/०९	पदम राज पाण्डेय	खेम राज भट्टराई, धाना भट्टराई	गाली बेइज्जती	फछौट	
४	२०७९/९/२५	गंगा विष्ट	मान देव कलौनी नारद जोशी	बाली नाली नोक्सान गरेको	फछौट	
५	२०७९/११/३	नव राज पाण्डेय	टिका दत्त पाण्डेय	आप्नो हक नपुग्ने जग्गामा पर्खाल लगाएको	फछौट	
६	२०७९/१२/०८	प्रताप लुहार	गणेश दत्त भट्ट	ज्याला मजदुरी नदिएको	फछौट हुन बाकी	
७	२०८०/०१/२६	मिन बहादुर सिजाली मगर	भरतमोहन विष्ट	ज्याला मजदुरी नदिएको	निवेदन फिर्ता	
८	२०७९/८/२०	नरपती पाण्डेय समेत ८ जना	मदन राज पन्त	ज्याला मजदुरी नदिएको	फछौट	

आ.व. ०७८/०७९ बाट अन्या भई आएका उजुरीहरु

१	२०७९/०३/१३	दामोदर भट्टराई	बल्देव भट्टराई	एकको हकको जग्गा च्यापी मिचि पर्खाल लगाएको	फछौट	
२	२०७९/०५/०८	गणेश दत्त पन्त	राजेश पन्त	घरवहाल नदिएको	फछौट बाकी	
३	२०७९/०३/१४	भान सिह ठगुन्ना	शुक्र सिह ठगुन्ना	गाली बेइज्जती	फछौट	
४	२०७९/०२/०४	सुन्नरी चुनारा	भानी राम चुनारा	माना चामल	फछौट	
५	२०७९/२/२३	रश्मी भट्ट	कैशाल भट्ट	माना चामल	फछौट	
६	२०७९/०२/३१	कलावती भट्ट	धर्मानन्द भट्ट	अशं दिलाई पाउँ	फछौट	
७	२०७९/३/१२	नन्दलाल भट्ट	हरि दत्त पन्त	एकको हकको जग्गा नापी मिचि घुसाई खाएको	फछौट	

८	२०७९/३/१३	नरेन्द्र सिंह भण्डारी	मुवन भण्डारी	सिंह	गाली बेर्इजती	फछौट	
न्यायिक समिति अधिकार भन्दा वाहिरका दर्ता नगरी भएका छलफल							
१	२०७९/६/५	हरि सिंह महरा	खेम राज भट्ट	सार्वजातिक वाटो खुलाई पाउँ	फछौट		
२	२०७९/०३/७	दिनेश जोशी	प्रदीप सिनाल	रकम उपलब्ध गराई पाउँ	फछौट		

३.४ नगरपालिका बाट स्वीकृत कानूनहरुको विवरण

पाटन नगरपालिकाको कार्य सम्पादन चुस्तदुरुस्त बनाउन हाल सम्म तपशिल बमोजिमका कानूनहरु स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेका छन्।
तपशिल

१	अल्पकालीन सुरक्षित आवास गृह संचालन कार्यविधि, २०७९
२	नगर युवा परिषद कार्यविधि, २०७९
३	पाटन नगरपालिकाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण सम्बन्धी कार्यविधि २०७९
४	मुक्त हलिया पुनर्स्थापना कार्यविधि, २०७९
५	निजि वन दर्ता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९
६	कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्घटना (निवारण) आचार संहिता, २०७९
७	पाटन नगरपालिकाको विभेदपुर्ण लिङ्ग छनोटको अन्त्यका लागि कार्ययोजना २०७९-८०
८	पाटन नगरपालिकाको बाल बिबाह अन्त्यका लागि रणनीति २०७९
९	लैंगिक हिंसा निवारण कोष (सञ्चालन) कार्यविधि, २०७९
१०	सुचना तथा अभिलेख केन्द्रको स्थापना तथा संचालन सम्बन्धि कार्यविधि २०७८
११	आर्थिक ऐन २०७९
१२	जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण कार्यविधि
१३	आर्थिक सहायता बितरण तथा व्यवस्थापन कार्यविधि
१४	विपद व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि

१५	एकीकृत कृषि बजार व्यवस्थापन कार्यविधि
१६	सुरक्षित खानेपनियुक्त समुदाय घोषणा निर्देशिका २०७८
१७	पाटन नगरपालिकाको नबिकरणिय उर्जा नीति २०७८
१८	पाटन नगरपालिका उर्जा विकास उपसमिति गठन तथा संचालन कार्यविधि २०७८
१९	खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धमा व्यवस्थापन गर्न बनेको बिधेयक २०७८
२०	खानेपानी गुणस्तर अनुगमन निर्देशिका २०७८
२१	आवधिक रोजगारीमा भारत लगायत अन्य मुलुक जाने व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम र बिमा संचालन कार्यविधि २०७८
२२	अपाइंगता भएका व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण कार्यविधि २०७४
२३	नगर स्वयं सेवक शिक्षक व्यवस्थापन कार्यविधि २०७९
२४	पाटन नगरपालिका सचिवालय गठन तथा संचालन (कार्यविधि)नियमावली २०७९
२५	सार्वजनिक जवाफदेहिता प्रवर्धन सम्बन्धि कार्यविधि २०७८
२६	टोल विकास संस्था (गठन तथा परिचालन) कार्यविधि २०७८
२७	सुचना तथा अभिलेख केन्द्रको स्थापना तथा संचालन सम्बन्धि कार्यविधि २०७८
२८	हानीकार प्रचलन अन्त्यका लागि नीति २०७८ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७८
२९	न्यायिक समिति ऐन २०७८
३०	स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७८
३१	सावधिक जीवन बिमा तथा दुर्घटना बिमा संचालन कार्यविधि , २०७८
३२	बिद्यालय शिक्षा संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि , २०७७
३३	प्रारम्भिक वातावरणीय कार्यविधि २०७७

३४	घर बहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधि २०७७
३५	वाताबरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन २०७७
३६	नगर स्तरीय मातृशिशु स्वास्थ्य आकस्मिक सहयोग कोष संचालन कार्यविधि २०७७
३७	ब्यवसाय कर संचालन कार्यविधि २०७७
३८	बिद्यालय शिक्षा संचालन तथा ब्यवस्थापन कार्यविधि २०७७
३९	पाटन नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको (कार्य सम्पादन) नियमावली २०७४
४०	पाटन नगरपालिकाको सार्वजनिक खरिद नियमावली , २०७६ पाटन नगरपालीकाको आर्थिक ऐन २०७४ (पहिला संसोधन) २०७५
४१	पाटन नगरपालीका बिघदव्यवस्थापन कांषकारे स्थापना तथा संचालन कार्यबिधि २०७४
४२	पाटन नगरपालीका बिनियाएजन ऐन २०७५
४३	स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यविधि २०७४
४४	पाटन नगरपालिकाको पूर्वाधार व्यवस्था ऐन २०७५
४५	पाटन नगरपालिकाको स्वास्थ्य तथा तथा सरसफाई सेवा ऐन २०७५
४६	पाटन नगरपालिकाबाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका २०७५
४७	स्थानिय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धि कार्यविधि २०७५
४८	प्रशासकीय कार्यबिधि नियमित गर्ने ऐन २०७५
४९	'घ' बर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजत पत्र सम्बन्धि कार्यविधि २०७५
५०	एफ . एम. रेडियो (ब्यवस्थान तथा संचालन कार्यविधि २०७५
५१	शिक्षा नियमावली २०७५
५२	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन २०७५

५३	कृषि व्यबसाय प्रवर्धन सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन २०७५
५४	स्थानिय तह सहकारी ऐन २०७५
५५	नक्सा पास विशेष सूचना, २०७४
५६	कर्मचारी तथा पदाधिकारीको भ्रमण सुविधा नियमन कार्यविधि २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/१०/०२)
५७	पदाधिकारीहरुकोआचार संहिता नियमावली , २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/०७/१९)
५८	नगरपालिकाको आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको कानून, २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/०७/१९)
५९	बिनियोजन ऐन , २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/०७/१९)
६०	नगर कार्यपालिकाको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/०७/१६)
६१	नगर सभा संचालन कार्यविधि २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/०७/१६)
६२	नगर कार्यपालिका कार्य विभाजन नियमावली २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/०७/१६)
६३	नीति , बजेट , योजना तथा कार्यक्रम २०७४, प्रकाशन मिति २०७४/०७/१
६४	नगर कार्यपालिका (कार्यसम्पादन) नियमावली , २०७४ (प्रकासन मिति २०७४/०७/१६)
६५	पाटन नगरपालिकाको निर्णय वा आदेस र अधिकार पत्र को प्रमाणीकरण , २०७४ (प्रकाशन मिति २०७४/०७/१५)

३.५ अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था:

न्याय प्रशासन ऐन २०७३ को दफा २१ तथा जिल्ला अदालत नियमावली २०७५ को नियम १४ बमोजिम सम्मानित जिल्ला अदालत बैतडी बाट अनुगमन गरी आवश्यक सुभाव हुनु पर्ने व्यवस्था रहेकोमा मिति २०७९/११/०८ गतेमा अनुगमन भई पृष्ठपोषण भएको छ।

३.६ मुख्य उपलब्धी

- दैनिक प्रशासनिक तथा नियमित कार्यहरु सफलतापुर्वक सम्पन्न गरिनु ।
- न्यायिक समितिको २१ वटा बैठक सञ्चालन भई न्यायिक समिति समक्ष गत आ.व. बाट जिम्मेवारी सरी आएका ९ वटा र यस आ.व.मा पेश भएका समेत १८ वटा उजुरीहरु सम्बन्धी छलफल गरी आवश्यक कार्वाही गरिएको छ ।
- नगरपालिकाको कार्य सम्पादन नियमावली २०७४ को दफा ४ उपदफा ६ बमोजिम गठन भएको विधायन समितिबाट सम्पादन गरिएको कार्यहरु अन्तर्गत विभिन्न १५ वटा बिधेयक तथा कार्यविधिहरुको मस्यौदा तयार गरी समिति मार्फत प्रक्रिया अनुसार कानूनको रूपमा प्रमाणिकरण गराई कार्यान्वयन गरिएको छ ।
- न्यायिक समिति कार्यविधि ऐन २०७८ बमोजिम न्यायिक समितिको सचिवालय व्यवस्थापन गर्न कानून ईकाइ व्यवस्थापन गर्न आवश्यक पहल गरिएको छ ।
- न्यायिक कार्यलाई छिटो छरितो र बडास्तर बाट नै सामाधान गर्न द दिने बडास्तरिय मेलमिलापकर्ताका लागि तालिम सञ्चालन गरी सम्पन्न गरिएको छ ।
- स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात संविधानको धारा २१७ बमोजिम न्यायिक समिति गठन भएको छ

३.७ स्थानीय तहमा न्यायिक समितिका अवसर

सरकार सञ्चालनका महत्वपूर्ण अंग मध्ये न्यायपालिका एक महत्वपूर्ण अंग हो । व्यवस्थापिकाले तयार गरेको कानून कार्यपालिकाले कार्यान्वयन गर्दछ । यस क्रममा कानूनमा देखिएका अस्पष्टतालाई व्याख्या गर्ने विवाद निरूपण गर्ने काम न्यायपालिकाले गर्दछ । विश्वका केही देशहरूले अभ्यास गर्दै आएको स्थानीय तहको अदालती अभ्यास नेपालमा सुरुवाती अवस्थामा छ । लोकतान्त्रीक गणतन्त्रको स्थापना पछि स्थानीय तह देखी नै सुदृढ एंव सबल बनाउनको लागि सुदृढ एंव सबल नेतृत्व स्थानीय कानून र स्थानीय सरकारको व्यवस्थापनको लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहमा न्यायिक समितिको व्यवस्था गरेको छ । उल्लेखित विवादका विषय बाहेकका विषयहरु पनि न्यायिक समितिले मेलमिलापका माध्यमबाट टुड्यागो लगाउनु पर्छ । न्यायिक समितिमा उजुरी वा फिराद पेश भए पछि बिपक्षीका नाउँमा म्याद पठाउने, प्रतिउत्तर बुझ्ने, प्रमाणको परिक्षण, साक्षी परिक्षण गर्ने, मेलमिलापका लागि दुबै पक्षलाई उत्पेरित गर्ने लगायत सबै प्रक्रिया टुड्यायार मात्र समितिले निर्णय गर्नु पर्दछ । निर्णय गर्दा ३ वटै सदस्यको सहमति नभए दुई जनाको निर्णयले फैसला गरिन्छ । फैसलामा समिति संयोजक अनिवार्य हुनु पर्दछ । निर्णयमा चित नबुझ्ने पक्षलाई पुनराबेदनका लागि म्याद दिने व्यवस्था समेत गरिएको छ ।

३.६ मुख्य उपलब्धी

३.८ स्थानीय तहमा न्यायिक समितिका चुनौती:- स्थानीय स्तरमा अदालती अभ्यासको सुरुवात निकै नै सकारात्मक र प्रभावकारी कदम भए पनि न्याय सम्पादन गर्दा देहायका चुनौतीहरु रहेका छन् ।

- न्याय सम्पादनका क्रममा कानूनी ज्ञानको अभाव हुनु तथा प्राविधिक ज्ञानको कमी रहनु,
- यथेष्ट प्रमाणको आधारमा मुद्दाको सुनुवाई गरिने हुदा प्राप्त प्रमाणको अभावमा फैसला हुन सक्ने,
- कुनै पनि मुद्दामा सिधै जिल्ला अदालतमा फिराद गर्न सकिने भएकाले पुर्वाग्रह तथा रिसईवी साधन स-सानो विवादमा पनि जिल्ला अदालतमा उजुरी दिन सक्ने,
- न्यायिक समितिमा परेको विवादमा प्रतिउत्तर फिराउने, तारेख थाम्ने, साक्षीको बकपत्र गर्ने तथा सर्जिन मुचुल्का गर्न नसक्दा डिसमिस फैसला गर्नु पर्ने ।

३.९ सुझाव

न्यायिक समितिको प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा देहाय बमोजिम सुझावहरु पेश गरिएको छ ।

क) संघीय तथा प्रदेश तह बाट बेलाबखतमा नगरपालिका तथा बडाहरुमा न्यायमा पहुचका लागि कानून सम्बन्धी प्रशिक्षण दिनु पर्ने,

ख) न्यायिक समिति सदस्यहरु, र न्यायिक समितिमा काम गर्ने कर्मचारीहरुलाई विभिन्न तालिम तथा अभिमुखीकरण गोष्ठीमा सहभागी गराई क्षमता अभिवृद्धि गर्नु पर्ने,

ग) न्यायिक समितिको ईजलास र सचिवालको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने,

घ) न्यायिक समितिबाट भएका निर्णयहरु कार्यान्वयनको लागि नगर कार्यपालिकालाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने,

ङ) विवाद सामाधानमा मेलमिलापकर्ताको भुमिका महत्वपूर्ण र अनिवार्य रहनु पर्ने कानूनी व्यवस्था भए अनुरूप मेलमिलापकर्ताका लागि आवश्यक पारिश्रमिकको व्यवस्था गरिनु पर्ने,

च) न्यायिक समिति तथा अन्य अर्धन्यायिक निकायमा पेश हुने निबेदन, फिरादपत्र, प्रतिउत्तर पत्र तथा उजुरी सम्बन्धी आम नागरिकलाई ज्ञान नहुदा लेखापढी तालिम सञ्चालन गरिनु पर्ने ,

छ) न्यायिक समितिलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक सम्पुर्ण ऐन, नियम, विनियम, विधिशास्त्र, आदि पाठ्यपुस्तक सहितको पुस्तकालयको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

नगर प्रमुख